

mikája azonban mindig is alapvetően érvényre jutott Döbrentei költői eszköztárában, csak úgy, mint a hitelesség, a tudatosság: harmadik verseskötete bizonyította egyértelműen, hogy eddigi erényei egy letisztult, fölösleges gesztusok nélküli, érett gondolkodóé voltak. Olyané, akit nem törhet meg a műzsák ledérsége. S talán a földi papjaik által rosszul felmért alacsony példányszám sem. (*Magvető.*)

DEÁK MÓR

Annus József: Esti üzenetek

A hetvenes évek kezdetén jelentkezett első figyelemre méltó novelláival Annus József, és az évtized második felében már két elbeszéléskötet dokumentálta bemutató s egyben összefoglaló szándékkal az epikusi pályakezdés legjobb eredményeit. Előbb a *Pányván*, majd a *Húsvéthétfő* című kötet adott hírt az íróvá avatás időszakáról. Velük lépett be alkotójuk a fiatal novellisták nemzedéki rendjébe, meg is szerezve egyhamar saját helyét is a sok tehetséget felsorakoztató generációs együttesben, hiszen pályakezdő könyveivel egyéni élményvilág ábrázolójaként mutatkozott be, a teremtőjét képviselő novellisztikának nemcsak ígéretével, hanem a jól felismerhető sajátságos első bizonyító jeleinek demonstrálásával is.

Nem volt „berobbanó” jellegű ez a pályakezdés, hiányzott belőle a merész kezdeményezés, a meglepő kísérletezések újszerűsége s izgalma, ám azt is el lehet róla mondani, hogy mentes maradt az iránykereső tétováságtól, az íróavatásokat oly gyakran jellemző bizonytalankodásoktól is. Feladatát tudó, célját látó elbeszélőként mutatkozott be a *Pányván* s a *Húsvéthétfő* írója, ami természetesen nem egyenlő azzal, hogy egyenletes színvonalúan érett novellákat írt volna. Tehetségének alaptermészetét és ars poeticájának lényegét mindenesetre már ezekből a könyvekből is megismerhette az olvasó, aki most az *Esti üzenetek*ben a folytatás és folytonosság tanúbizonyságát is megtalálhatja.

Bebizonyította már Annus József, hogy anyagát nagyobb elbeszélő formákban is képes hitelesen megszólaltatni. Egyik legigényesebb és legelmélyültebb munkája épp a novellakeretből kilépő kisregényalakzat, vagyis a *Húsvéthétfő*, a második kötet címadó darabja. Emlékezetünkben több éves távlatból is könnyen felidézhető szép kisregényében sikerült megtalálnia a sűrítő és a részletezve kibontó ábrázolásmód egyensúlyát, fölépítve az egyszerre tágasnak és összevontnak érezhető epikai szerkezet egyedi változatát. Legalább folyóiratközlésekből ismerhetjük Annus József drámakísérleteit is, amelyek meggyőző igazolói lehetnek egy másfajta teremtő készségnek s alkotói rátermettségnek, érvényesen példázva a dramatikus műfajlehetőségek iránti vonzalom megalapozottságát. Az *Esti üzenetek*ben nem a műfajokkal s műformákkal kísérletező író áll előttünk, nem a különféle műfaji változatokkal tesz most újabb próbákat. Változatosság és sokféleség helyett műfajalkatilag inkább az egyöntetűség jellemzi a hűsz írást magába foglaló válogatást. A kötetzáró — egyszerre lírai bensőségű és riportszerűen dokumentatív — *ENSZ-ülések a Lélek cukrászdában* című rész kivételével a novellisztikus fikcionálás keretei között helyezhetjük el az írásokat. Az elbeszélő Annus József ezúttal az epikus kisformák művelőjeként szólal meg, a novellastruktúrában belül is a rövidre fogott előadás alkalmait keresve, a szerkezeti redukció lehető módjait próbálgatva, az erősen tömörítő ábrázolással kialakítható metszetszerű novellaképek mintáiban gondolkodva. Többnyire nagyobb igényű s nagyobb teherbírási szerkezetek ezek annál, hogysem egyszerűen azonosíthatnánk őket a tárcanovella műfajpéldáival, még ha eszünkbe juthat is néhányszor olvasás közben a tárcanovella-szerű epikus formálásmód, mert egyik-másik kötetrészt valóban arra

emlékeztet. Mindenesetre: a rövid történetként meghatározható novellavariációk könyve az *Esti üzenetek*, a fejezetek közti terjedelmkülönbségek csekélysége révén is szembetűnően egységesített s egynemű kötetkompozíció.

Az új könyv megerősítheti azt a sejtelmünket, ami a korábbi alkotások olvasásakor is kialakulhatott már, hogy az epikus Annus Józsefet az írás elsődlegesen nem formaprobléma-ként, narrációs próbatételként érdekli, hanem mindenekelőtt életábrázolási lehetőségként és jelentésközvetítési módként tartja vonzáskörében. Természetesen megküzdi a novellista a maga anyagával fikciónszervezési, alakítási feladatként is — olykor teljes sikerrel, némelykor kevésbé eredményesen —, mégis úgy érezhetjük, hogy a fikcionalásban s a narrációban számára talán másodlagosak a szorosan vett formaképzési gondok, annál inkább előbbre valók a valóságdokumentálás hitelességének s a mondanivaló-kibontás tisztaságának a követelményei. Ez utóbbiakra ügyel különös gonddal. A tartalom — a jelentésvilág — pontos és világos művészi megformálása s érvényre juttatása az eszménye, s ebben az epikafelfogásban nem kapnak meghatározó szerepet az elbeszéléstechnikai kérdések, a morfológiai újszerűség vagy az experimentálé modernizálás nem jelenik meg kitűzött normaként. A kötetcímben is szereplő „üzenetek” — mint tapasztalatok és eszmék — készletik szözlásra a novellairót, aki élményeit és felismeréseit kívánja közreadni, mindig a beavatás és a ráébresztés határozott intenciójával. Csak ennek részeként, ennek mintegy alárendelve akar, azt gyanítjuk, Annus József közvetlen elbeszélőművészeti feladványokat is megoldani, csupán járulékosan bajlódva közvetlenebb novellapoétikai kérdésekkel. Magától értetődőnek látszik illyképpen novellisztikájában a történetek elbeszélése — és elbeszélhetősége —, az epikai közlés evidenciáját nem kezdenek ki esztétikai kételyek.

Az elbeszélői biztonságérzet fenntartásában egyrészt a primer tapasztalati életismeret bizonyossága és a közösségi érdekeket szolgálni óhajtó írói szereptudat megerősítő hatása vesz részt, másrészt annak is különleges jelentősége van, hogy Annus József erőt s bátorítást meríthet az esztétikumában hagyományosnak mutatkozó realista prózaepikai örökségből is, ami máig ható ösztönzéseket adhat az epikai tradicionalizmus szellemében munkálkodó fiatalab-baknak. Az *Esti üzenetek* epikumának alkata hagyománykövető s hagyományosságvállaló be-állítottságra vall.

Ha a történeteket számba vesszük, észrevehetjük, hogy nincs a kötetben olyan novella, amelynek szereplői között ne volnának ott a mai élet nyugdíjas korúnak tekinthető öregjei. Legelsősorban róluk szólnak az írások, akkor is, ha mellettük rendszerint megtalálhatók a fiatalabb évfjártak képviselői is, akiket egyébként a narrátor mindig az idős emberek konfliktu-sai és sorsproblémái felől közelítve kapcsol be az előadott történetek áramába. A megöregede-tettek életéről kapunk nagyon érzékeny megfigyelésekre valló és mély átélő képességet tanú-sító látleteket, s ezek részeként kerül sor az ifjabb korosztályok magatartásának s életvitelé-nek erkölcsi szigort kifejező megítélésére. Sok változatot tud Annus József az öregség témájá-
ra, s ez azért lehet így, mert őszinte érdeklődés segítette a művészi megismerésben. A variációs bőség ugyanakkor egynéhány összefogó s meghatározó jellegű alapmotívum köré rendeződik.

Szomorúság borítja be és fájdalom járja át az öregségtörténetek többségét, jelezve így is a nyugtalanító életformazavarokat, érintve az életmódteremtés rendellenességeit, felfedve az emberi viszonyokban rejlő bajokat. Kétségbeesetten megromlanak s deformálódnak a familiá-ris kapcsolatok (*A Bereczki-ház, Tiukos levelezés*); a szolgálalkúság kötelekeitől meg nem sza-badult apa s a más eszményekhez igazodó fiú világa fájdalmasan kettéválik s egymástól messze távolodik — az egyik legszebb és legerősebb fejezet, a *Megroppant havak* rajzolja meg ezt kitűnően —; a szeretetből kirekesztett és sokféleképp megsebzett nagyapák (*Bácsi*), a csa-ládban tehernek tartott nagymamák (*A jégszekrény*), az adományozás átmelegítő érzésétől is megfosztott szülők (*Egy üveg lekvár*) keserveiből kapunk példázatokot; látunk idős prof-fesszort, aki irtóztató magányában a pusztá emberközelség elemi adományáért megalázó játé-kok méltatlanságát is elviseli (*Jenő*); feltűnik az elaggott lét megrendítő, az érzéketlenektől s

ostobáktól ráadásul kigúnyolt látványa (*Megtalálva*); tanúi lehetünk a titokban magának némi pénzt összekuporgató, szociális otthonban elhunyt öregember „örökségén” már-már szörnyeteg módon marakodók visszautasító jelenetsorának (*A hagyaték*). Látszik a teljesen egyedül maradtak, a magukban motyogók, a tárgyakhoz beszélők, a halálközelségben tengődők oldhatatlan magánya, a gyámolításra szorulók didereggető árvasága, a megrokkantak sokféle kiszolgáltatottsága. Nemcsak a végképp elmagányosodottak viselnek megroppantó terheket, a formailag családban élők is ki vannak szolgáltatva a közönynek és tapintatlanságnak, a kegyetlenségnek és gonoszságnak, ők is védtelenek.

A közletről nézők empátiájával jeleníti meg Annus József a nehéz sorsú, a fájdalomtól megkínzott öregek élethelyzeteit, de nem kevesebb fogékonysággal s hitellel tud tükröztetni olyan eseményeket és állapotokat, amelyek valamiképp ellentétei is lehetnek a komorságnak, vigasztaló értelmet is nyerhetnek, a méltóságérzet szép kifejezéseként szolgálhatnak. Köznapi történetek máskülönbben ezek is, a mindennapok világában mutatják meg az életrealitás, az emberség, a tisztaság igazoló erejű s ekként némi reményérzetet is keltő példáit. Éppúgy érvényes ez a környezet dolgaira ügyelő, az együttélés normáinak tiszteletéért inzultusok közepette is szóló bátor nyugdíjas postás esetére (*Szót kér Börcsök Lajos*), mint a nyugdíjba vonultan is a tevékeny és hasznos élet boldogító alkalmait kereső parasztemberre (*Esti üzenet*), a természet éledésének misztériumát átélni képes nagypapa viselkedésére (*Tavaszi akar lenni*), vagy épp *Az élő példa* című ironikus hangolású elbeszélés tévesnyugdíjas szereplőjére, aki a maga természetes életszeretével az életidegen sémákban gondolkodó fiatalokra is rápirít. Fények is gyúlnak tehát a sötétségben, az életbizalmat erősítő jelek is fel-felvillannak, az írói életismeret sokoldalúságának is bizonyítékeként, a szemléletmód árnyaltsága mellett tanúskodva. (*Szép-irodalmi.*)

FÜLÖP LÁSZLÓ

„Séta a tilos területeken”

BAKA ISTVÁN: SZEKSZÁRDI MISE

Két verseskötet után prózával jelentkezett Baka István. Most kötetbe gyűjtött írásaira az első folyóirat-közlésekkor fölfigyeltünk már; újraolvasva, amit először megállapíthatunk: a prózaíró magabiztossága, uralma anyaga fölött, hangvételének, látásmódjának a kortárs prózához viszonyított újszerűsége.

Baka István nem lett hűtlen önmagához, önmagában a költőhöz. Kötetzáró írása *A völgy felett lebegő lány* maga is verses játék, de a másik háromban is: két rövidebb és egy hosszabb novellájában ott figyel a sorok mögött a költő. A nyelvi lelemények, szóképek, a mondatok fegyelme és ritmusa, a szemlélet szürrealizmusa, mind-mind a költőé.

In medias res: ez mégis, ez mégis igazi próza, kortársi prózánk nyeresége, igazi kihívás; főként a kötetet nyitó két rövidebb írást: a *Vasárnap délutánt* és a *Transzcendens etűdöt* lehet ezzel a mércével mérni. Kihívása abban áll: irodalmunk elszürkülése, nyelvi és szemléleti elszegényedése, történelemtől-társadalomtól elfordulása idején is, ime, lehet írni gazdag: reális elemekben és szürreális látomásokban gazdag, életszerű prózát. Breton szavait idézve: lehet a lélek tilos területein sétálva írni. Olyan prózát, ami úgy korszerű, hogy nem sivár; úgy ihletett, hogy nem túlírt.